

KİTABXANAÇILIQ PEŞƏSİNƏ VERİLƏN İNNOVATİV TƏLƏBLƏR

Aygün Şahavətova

Kitabxana resursları və informasiya axtarış sistemləri kafedrasının doktorantı

Инновационные требования предъявляемые профессии библиотекаря

В статье рассматривается эффективное функционирование профессии библиотекаря, требования их профессионализму, знаниям и навыкам.

Оценка уровня профессионализма библиотечарей, в свою очередь, зависит от точных требований и наличия технологических инструкций.

Информация определяет требования и правила процессов библиотеки которые производятся типы продуктов и услуг. Он анализирует теоретические, методологические знания и практический опыт; определение требований, правил и рекомендаций; их многократное использование для решения реальных и потенциальных проблем.

Innovative requirements for the librarianship profession

In this article argue on the effective functioning of the librarian's profession need for requirements and rules. The theoretical expertises which in its own right, is reflected on the technical requirements of the librarianship profession. The information defines the requirements for the documentation of the processes that products and services. This analyzes theoretical, methodological and practical experience; defining requirements, rules and recommendations; the use of multiple and realistic problems for real and solving problems.

Açar sözlər: *Kitabxanaçılıq peşəsi, professioqramma, psixoqramma, innovasiya*

Ключевые слова: *Профессии библиотекаря, профессиограмма, психограмма, инновация*

Keywords: *Librarianship profession, professionogram, psychogram, innovation*

Giriş. Respublikamız çoxsahəli təsərrüfat sistemini elmi cəhətdən idarə etməyi bacaran kifayət qədər kadr potensialına malikdir. Çünki hazırda istehsalatın müxtəlif sahələri üzrə ixtisaslı kadrlar hazırlayan kifayət qədər ali və orta ixtisas məktəbləri fəaliyyət göstərir. Öz peşəsi üzrə xüsusi biliklərə müraciət etmək bütün tip istifadəçilər üçün xarakterik xüsusiyyətdir. Mütəxəssislər müxtəlif sahələr üzrə ixtisaslaşır, elmi və peşə biliklərini təkmilləşdirir, günün tələbləri səviyyəsində qurur.

Məsələnin qoyuluşu. İşin əsas məqsədi kitabxanaçılıq-informasiya sahəsinin inkişaf etdirilməsi, dövrün tələblərinə cavab verən kitabxana xidmətlərinin təşkilini həyata keçirmək istifadə olunan kitabxanaçılıq əməyindən istifadəni ön plana çıxarmaq, bu peşənin vacibliyini vurğulamaqdan ibarətdir. Təbiidir ki, kitabxana fəaliyyətinin effektiv və səmərəli olması üçün əməyin bölgüsü düzgün aparılmalı, əsas üstünlük işçilərin peşəkarlığına, biliyinə, bacarığına, təcrübəsinə verilməlidir.

Məsələnin izahı. Əməkdaşların peşəkarlıq səviyyəsinin artırılması, onlar tərəfindən texnoloji intizamın gözlənilməsi göstəricilərinin qiymətləndirilməsi də öz növbəsində kitabxana proseslərinin kifayət qədər normallaşdırma səviyyəsinə

yəsindən, dəqiq tələblər və texnoloji təlimatların mövcudluğundan asılıdır. Buradan da kitabxana fəaliyyətinin struktur xarakteristikasını reqlamentləşdirən informasiyanın əhəmiyyəti müəyyən edilir. Bu informasiya kitabxana proseslərinin normalarını, tələblərini, qaydalarını və ardıcılığını təyin edir, istehsal olunan məhsulların və xidmətlərin nümunələrini və etalonlarını müəyyənləşdirir. Kitabxanada tələb olunan çeşid, kəmiyyət və keyfiyyətdə informasiya məhsulları və xidmətlərinin istehsalı üçün vacib olan informasiyanın yaradılması, təşkili və istifadəsi kitabxana texnologiyasının normativ-metodik təminatının mahiyyətini təşkil edir. O, nəzəri, metodik biliyin və praktiki təcrübənin təhlilini; tələb, qayda və tövsiyələrin müəyyənləşdirilməsi; real və potensial məsələlərin həlli üçün onların dəfələrlə istifadəsini nəzərdə tutur.

Nəhayət, kitabxana fəaliyyəti strukturunun yekunlaşdırıcı komponenti, onun nəticəsi olan müxtəlif məzmunlu və təyinatlı informasiya məhsulları və xidmətləridir. Məhz bu komponent kitabxananın servis sistemi kimi fəaliyyətinin mənasıdır.

Müasir mərhələdə son dərəcə mürəkkəbləşmiş olan kitabxana-bibliografiya proseslərinin idarə edilməsi kitabxana işçisində geniş ictimai-siyasi görüş dairəsinin formalaşmasını, onların kitabxanaşünaslıq və bibliografiyaya dair dərin həm nəzəri, həm də praktiki biliklərlə silahlanmasını tələb edir. Kitabxana işinə aid meydana gəlmiş müasir ənənə və meyillərə, qabaqcıl iş təcrübəsinə hərtərəfli və dərindən ziyələnmək hər bir kitabxana işçisinin borcu və vəzifəsidir (5, s.316).

Professioqramma – fəaliyyəti və onun təşkilatdakı yerini təqdim edən sənəddir. O sənəd ki, irəli sürülmüş təşkilati məqsədlərin nəzərə alınması üçün tərtib olunmuş profesional fəaliyyətin kompleks təsviridir (məsələn, sənət seçimi, ixtisasın təlimi və yüksəldilməsi sisteminin işlənilib hazırlanması, texnoloji proseslərin avtomatlaşdırılması). O, peşəkar fəaliyyətin məzmununun analizi nəticəsində yaranır və özündə ixtisasın (peşənin) insanda təlqin etdiyi ümumi məcmusunu birləşdirir. İxtisasların professioqramını tərtib etmək, hər kəsin psixofizioloji və şəxsi xarakteristikasını müəyyənləşdirmək və s. bu qəbildən olan digər problemlərin öyrənilməsinin çətinliyi, habelə, kitabxana əməkdaşlarının seçim prosesindən təcrid olunması peşə seçimini daha da çətinləşdirir. Qarşılıqlı vəhdətdə olan və biri-birini tamamlayan bu mürəkkəb və dinamik məsələləri həll etmək üçün müşahidə və eksperimentlər aparılmalı, diaqnozlaşdırma, və proqnozlaşdırma həyata keçirilməlidir.

Bu məqsədlə, peşə fəaliyyəti və onun müxtəlif istiqamətlərdə təşkili ilə bağlı material toplanır, təsvir olunur, təhlil edilir və sistemləşdirilir ki, bu da professioqramlaşdırma hesab olunur. Sonra bu əsasda konkret peşənin professioqramı (texniki, texnoloji, psixoloji, psixofizioloji xarakteristikalar) və psixogramı (konkret peşənin aktualaşdırılması üçün zəruri olan keyfiyyətlərin, psixoloji və psixofizioloji göstəricilərin xarakteristikasından ibarət “peşə portreti”) tərtib edilir. Professioqrafıya metodunun əhəmiyyəti bundadır ki, o şəxsiyyətin peşə-ixtisas keyfiyyətlərini modelləşdirməyə və onların inkişaf prioritetlərini proqnozlaşdırmağa imkan verir (2, s. 420).

Əgər insan özünün fərdi keyfiyyətlərinə əsaslanan ixtisasa sahib olmaq istəyirsə, bu zaman ona peşənin (ixtisasın) psixoloji sferasını dərinlən öyrənən biliklər lazımdır. İxtisas və peşə seçimi zamanı aşağıda adları çəkilən psixoloji xarakteristikaları özündə birləşdirən fəaliyyət istiqamətləri üzrə ixtisaslaşmaq lazımdır:

1. Düşünmə qabiliyyəti;
2. Fərdi keyfiyyətlər;
3. Ətraf mühitlə əlaqəyə girmək bacarığı.

Hər bir professioqramma aşağıdakı bölmələrdən ibarətdir:

- İxtisasın təsnifat kartoçkası;
- Peşəkar fəaliyyətin uğurla yerinə yetirilməsi səviyyəsi (qabiliyyət, şəxsi keyfiyyətlər, maraqlar və s.);
- Effektiv peşəkarlıq qabiliyyətinin səviyyəsi;
- İxtisas tarixi;
- Peşəkar biliklərin tətbiqi sahələri;
- İnsanda onun şəxsi keyfiyyətləri ilə uyğunluq təşkil edən müxtəlif peşələr;

- Bu peşəni tədris edən təhsil müəssisələri (7, s.8).

Kitabxanaçı kitabxanada işləyən və oxuculara xidmət göstərən şəxsdir. Bu tərif hamı və hər kəs üçün qəbul edilən anlamdır. Lakin hazırda həyatımızın bütün sferasını əhatə edən elektron hesablama maşınları və kompüter texnologiyası kitabxanaçını yalnız kitab xidməti göstərmək kimi dar fəaliyyət çərçivəsində qoymur. Belə zənn etmək olar ki, kitabxanaçı təhsil aldığı müddət ərzində ixtisas bilikləri ilə yanaşı, qeyri-ixtissasahələrinə dair biliklərə də yiyələnir. Birinci növbədə bunu bilmək və müəyyənləşdirmək lazımdır: bu ixtisas ümumilikdə nəyə lazımdır? Kompüter və internet hazırda bütün dünya üzrə sərhədsiz informasiya axtarışı imkanı yaradır. İstəyimizə uyğun olaraq, bu imkanlardan yararlanıb ən qədim salnamələr haqqında məlumat ala bilərik. Amma hamı bu fikirlə razı olmaz ki, ən son model monitordan informasiya oxumaq ən pis vəziyyətdə olan kitabdan məlumat almaqdan yaxşı deyil. Amma bütün kitabları da əldə etmək mümkün deyil. Beləliklə, kitabxana yarandığı gündən bu günə kimi bizə informasiya-axtariş sahəsində hər cür xidmətgöstərir.

Kitabxanaçı isə bu prosesin tez və dəqiq parametrləri üzrə yerinə yetirilməsinə kömək göstərən əsas faktdır. Baş verməkdə olan bu inkişaf onu deməyə imkan verir ki, gələcəkdə bütün bu informasiya axtarıları dövrün ən müasir tələblərinə uyğun kompüterlərlə həyata keçiriləcək. Bütün bu inkişafın önündə insan faktoru dayanır. Sadəcə olaraq kitabxanaçı peşəsinə verilən tələblər daha da təkmilləşəcəkdir. Bir misal ətrafında bu fikri təsdiqləmək mümkündür. Bir kitabı kompüterdən və kitabxanaçıdan sifariş edək. Kompüterlə bu kitab haqqında müzakirə aparmaq mümkün deyil. Amma kitabxanaçı ilə həmin kitab haqqında əhəmiyyətli müzakirə aparmaq mümkündür. Ancaq kitabxanaçının üzərinə düşən iş ənənəvi əməliyyatlarla məhdudlaşmır. Çox vaxt bu peşə muzey işi ilə, diyarşünaslıq işləri ilə bağlı olmuşdur. Məhz buna görə də bu peşəyə olan diqqət və qayğı artırılmış, ilk kitabxanaçı kurslarından ali kitabxanaçılıq təhsili-

nə qədər dinamik inkişaf yolu keçmişdir. Xüsusi qeyd etmək lazımdır ki, respublika miqyaslı iri kitabxanalarda işləyən kitabxanaçıların digər kiçik rayon kitabxanalarında işləyən kitabxanaçıları ilə bir çox səviyyə fərqi vardır. Təbiidir ki, Milli Kitabxana müasir kompüter kitabxanası və avadanlığı ilə təchiz olunmuşdur (elektron kataloq, verilənlər bazası və s.). Bu texnikalarla işləyən mütəxəssislərin keyfiyyət göstəriciləri də yüksək olmalıdır. Əmək şəraiti isə kitabxanaçı peşəsinə aşağıdakıları düzgün həyata keçirməyi tələb edir:

- a) iş yerinin düzgün təşkili, inventarların düzgün yerləşdirilməsi;
- b) kitab saxlayıcıların və fondların düzgün qurulması;
- c) müxtəlif tədbirlərin keçirilməsi üçün binanın maddi-texniki bazasının düzgün təşkil olunması.

Buraya kitabxana zallarının düzgün seçilməsi, binadaxili texniki avadanlıqların daim işlək vəziyyətdə olması, binanın düzgün işıqlandırılması, havalandırılması, istirahət guşəsi, bufetin olması və s. aiddir.

Psixogramma - profesional əhəmiyyətli nəticənin əldə olunması prosesində kitabxanaçının fəaliyyətinin effektivliyinə təsir göstərən onun psixoloji profesional vacib keyfiyyətlərinin siyahısıdır. Qeyd etmək lazımdır ki, psixogrammanın tərtib edilməsi, heç də kitabxanaçının “psixoloji vəziyyətinin” yeganə mümkün tərtibatı demək deyil. Tez-tez belə hallar da olur ki, müxtəlif fərdi-psixoloji xüsusiyyətlərə malik kitabxana işçiləri işdə eyni yüksək nəticəni nümayiş etdirirlər.

Psixogramma: kitabxanaçının vacib fiziki keyfiyyətləri aşağıdakılardır:

2. Yaxşı yaddaş – ümumi oxu zallarında kataloqlarda sənədlərin necə yerləşdirilməsini yadda saxlamaq;

3. Güclü mütaliə qabiliyyəti – bu qabiliyyət kitabxanaçının çoxlu miqdarda kitabın məzmunu haqqında məlumatlı olmasına imkan yaradır;

4. Görmə qabiliyyətinin yüksək olması;

5. Güclü düşünmə və analiz qabiliyyəti – daxil olan informasiya haqqında tez, düzgün qərar vermək (6, s. 121).

Vacib şəxsi keyfiyyətlərə bunlar daxildir:

- Müəyyən bir iş ətrafında qısa müddətdə fikrini cəmləşdirməyi bacarmalıdır;

- Tez yazıb çap etmək bacarığı (müasir texniki avadanlıqlardan istifadə);

- Uzun sürən fiziki və emosional yüklənmələrə dözmək bacarığı;

- Bütün tip oxuculara eyni səviyyədə xidmət etmək bacarığı;

- Estetik gözəllik bacarığı;

- İntellektual səviyyənin yüksək olması.

Nəticə. Buradan belə bir nəticə çıxır ki, professional fəaliyyətin müxtəlif effektiv fərdi üslubunu təsvir və analiz etmək daha doğru olardı. Kitabxanaçılıq fəaliyyətinin analizinin nəticələri meyarların formalaşdırılmasına imkan verir ki, bu da son nəticədə aşağıdakı hallar üçün istifadə oluna bilər:

- professional psixoloji seçimin prosedurlarının hazırlanması;

- adaptasiya (uyğunlaşma) proqramının yaradılması;

- kitabxanaçıların təlimi və inkişafı;

- işçi heyətin maddi vəziyyətinin stimullaşdırılması və attestasiya sisteminin formalaşdırılması.

Qeyd edək ki, sadalanan prosedurlar kitabxanaçılar arasında sağlam rəqabət şəraitində çalışarkən onların çətin professional fəaliyyətini həyata keçirən vəziyyətlər də xüsusilə vacibdir. Psixoloji yoxlamanın texnologiyasının hazırlanması və həyata keçirilməsi ilə psixoloji qiymətləndirmə meyarları altında metodikalar toplanmış, eksperimentlərin alqoritmi və nəticələrin təfsiri hazırlanmışdır.

Kitabxanaçılıq sahəsində çalışanların professional fəaliyyət qabiliyyətinin, meylinin psixoloji göstəricilərinin öyrənilməsinə və ölçülməsinə yönəlmiş metodikalar müəyyən tələblərə uyğun gəlməlidir. Belə ki,

- qısa müddət ərzində diaqnostik əhəmiyyət kəsb edən informasiyaları toplamağa imkan verilməli;

- ümumiyyətlə, təkcə insan haqqında deyil, onun konkret psixoloji keyfiyyətləri barədə informasiyanın təqdim olunmalı;

- psixoloji testdən keçən şəxslərin kəmiyyət və keyfiyyət müqayisəsini həyata keçirmək üçün toplanmış informasiyanı lazımi şəkildə təqdim etməli və inkişaf proqnozunu təhqiq etməli.

Beləliklə, belə bir qənaətə gəlmək olar ki, kitabxanaçılıq peşəsinin vacib cəhətlərindən biri kommunikativlik, özünüidarə, insanlara və hadisələrə diqqətli olmaq, irimiqyaslı informasiyalarla işləmək bacarığıdır. Bütün bunlar kitabxanaçıya seçdiyi peşədə düzgün işləmək üçün və cəmiyyətə yararlı olmaq üçün düzgün keyfiyyətdir.

Ədəbiyyat

1. İsmayılov X. Kitabxana menecmentinin əsasları. Dərs vəsaiti. Bakı, 2005.- 199 s.
2. Dadaşov F., Rüstəмова T. Ali məktəb pedaqogikası. Dərslik. Bakı: "Nurlan", 2007.-568 s.
3. Rzayev S. Kitabxana xidməti. Dərslik. Bakı: "Bakı Universiteti" Nəşriyyatı, 2009. – 337 s.
4. Xələfov A., Kazımov R., Bədəlov E. Kitabxana işçisinin məlumat kitabı. B.: Azər nəşr, 1986.- 362 s.
5. Qardaşov R. Kitabxanaçılıq təhsilinin professioqramması// Filologiya məsələləri (AMEA M.Füzuli adına Əlyazmalar İnstitutu), 2011 №12.-s. 316.
6. Подготовка информационно-библиотечных кадров XXI века: освоение новых технологий: материалы Всерос. науч.-практ. конф. (Челябинск, 18-19 дек. 2002 г.). Челябинск, 2002.- 140 с.
7. Кузнецова Т.Я. Библиотечные кадры сегодня и завтра: пути решения проблемы кадров, которые «решают все» // Науч. и техн. б-ки, 2009, №3, с.7-12.

Мəqalə "Kitabxana resursları və informasiya axtarış sistemləri kafedrası"nın 07 dekabr2018-ci il tarixli 04 saylı iclasında çapa məsləhət bilinmişdir.